

Den danske missionsskole og Thomas Skat Rørdam

En dokumentsamling fra Danmissions arkiv

Af Harald Nielsen

Indledning

Efter at Chr. H. Kalkar¹ i januar 1861 var blevet valgt som formand for DMS, fremkom han med et arbejdsprogram, hvori oprettelsen af en missionsskole fik høj prioritet. Formålet med denne missionsskole var at uddanne missionærer til Grønland og Indien. I praksis blev det kun til uddannelse af missionærer til Indien. Ifølge Kalkar skulle missionsskolen give eleverne en teologisk uddannelse, og det var hans ambition, at man på baggrund af denne undervisning kunne opnå Kultusministeriets tilladelse til, at eleverne efter endt eksamen kunne få ordinationstilladelse. Denne tilladelse modtog DMS den 13. marts 1869² med den begrænsning, at ordinationen kun var gældende som missionspræst. Missionæren kunne altså ikke bruge ordinationen som en genvej til embede i Folkekirken.

I efteråret 1860 indrykkede DMS en annonce i Dansk Missionsblad,³ hvori man søgte en teologisk kandidat eller præst til at lede den kommende missionsskole. Der indkom tre ansøgere, hvoraf den ene var den unge dr. phil. Thomas Skat Rørdam,⁴ som var formandens favorit, og selv om de her offentliggjorte breve viser, at der ikke var enighed

1 Christian Andreas Herman Kalkar, 1802-1886, teolog og præst, født som jøde, konverterede 1823 til kristendommen og blev døbt af J. P. Mynster; han blev cand.theol. 1826, derefter lærer i mange år i Odense, 1833 dr. phil. i Kiel, 1836 dr.theol. i København; 1843-68 sognepræst i Gladsaxe-Herlev, medlem af DMS' bestyrelse 1860-1873, heraf formand i årene 1861-73.

2 DMS' Bestyrelsesprotokol, 1864-1897, p. 72-77, DMS/RA (Rigsarkivet).

3 DMB, 1860, p. 84.

4 Thomas Skat Rørdam, 1832-1909, 1855 cand. theol., dr. phil. 1859, derefter var han manuduktør og lærer på Tangs Seminarium, 1862-1863 forstander for Den danske Missionsskole, herefter fulgte igen nogle år med privat undervisning, 1869-1880 var han præst på landet på Sjælland, 1880-1886 sognepræst ved Helligåndskirken, 1886-1895 Holmens provst, 1895-1909 biskop over Sjællands Stift. 1895-1896 medlem af DMS' bestyrelse.



Thomas Skat Rørdam, 1832-1909, dr. phil., var i årene 1862-1863 den første forstander for Det Danske Missionsselskabs missionsskole, der havde til huse på Fasangaarden på Frederiksberg. Foto: Det Kongelige Bibliotek.

i bestyrelsen om hans ansættelse,⁵ blev han alligevel ansat uden indsigelser.

Det blev en kort ansættelse for Rørdam. Kun cirka halvandet år inkl. fratrædelsestiden. Der viste sig hurtigt uoverensstemmelser mellem Rørdams akademiske undervisning og elevernes forventning. Rør-

⁵ Se brev nr. 4, hvori Blædel udtrykker sin mistillid til Rørdam.

dam ønskede at give eleverne en teologisk ballast til at varetage arbejdet som missionærer.⁶ Eleverne, der næsten alle kom fra en pietistisk/herrnhutisk baggrund, mente, at det vigtigste for en missionær måtte være hans fast forankrede tro. De ønskede derfor, at undervisningen skulle have et forkyndende præg. Det varede da heller ikke lang tid, før en af eleverne beklagede sig til et af bestyrelsens medlemmer, N. G. Blædel,⁷ hvilket fik ham til at kontakte Kalkar med ønske om, at han skulle skride ind. Det skete ikke. Tværtimod blev man enig med den pågældende elev om, at han skulle forlade skolen. Men da Rørdam efter afslutningen af første undervisningsår fremsendte en detaljeret redegørelse for undervisningen og elevernes standpunkt,⁸ foranledigede det Blædel til at forny sin kritik af Rørdam og foreslå, at en anden skulle varetage en del af religionsundervisningen. Dette kunne Rørdam ikke gå med til, hvilket resulterede i, at han sendte sin opsigelse – indeholdende en kraftig kritik af Blædel.⁹ Da bestyrelsen ikke ønskede at offentliggøre Rørdams opsigelse, valgte han selv at offentliggøre sin version af forholdet til missionsskolen.¹⁰ Herover blev Blædel så vred, at han truede med at forlade bestyrelsen, hvis ikke den kom med en berigtigelse af de af Rørdams påstande, som Blædel fandt falske.¹¹ Det skete dog ikke, og Blædel forlod ikke bestyrelsen.

Rørdam mistede dog ikke sin kærlighed til DMS, og i 1870 lod han sig vælge ind i bestyrelsen, hvori han sad, indtil han blev biskop. I den anledning skrev han en længere redegørelse for sit syn på uddannelsen af missionærer, som han mente ikke skulle finde sted på en missions-skole, men på et seminarium, og han pegede på Jelling Seminarium som det bedst egnede.¹²

Den efterfølgende dokumentsamling er 16 breve fra Det Danske Missionsselskabs (Danmissions) arkiv nr. 10.162 i Rigsarkivet (forkortet: DMS/RA), mappen: »Missionsskolen«, samt fra formandens

6 Rørdam fremlagde sit program for skolen ved DMS' forhandlingsmøde i januar 1862, se Dansk Missionsblad 1863, p. 9-12 og brev nr. 6, Rørdam var i sit program under påvirkning af sin ven Otto Møller (se: Erik Nørr: *Kapellanden og professorspiren*, bind 1, Odense 1999, p. 52-60).

7 Nicolai Gottlieb Blædel, 1816-1879, cand. theol. 1841, 1849-1853 præst ved Almindeligt Hospital og Abel Cathrines Stiftelse, 1853-1879 præst ved Garnisons kirke i København (fra 1859 som sognepræst). Medlem af DMS' bestyrelse 1852-1879 og var redaktør af DMB 1852-1858.

8 Se brev nr. 5.

9 Se brev nr. 8.

10 *Dansk Kirketidende*, 1863, sp. 838-844.

11 Se brevene nr. 14, 15 og 16.

12 Brev af 31. januar 1871 fra Rørdam til Kalkar, Bestyrelseskorrespondance, DMS/RA.

kopibog. Dokumenterne sætter fokus på den periode, 1862-1863, da dr.phil. T. Skat Rørdam var forstander for skolen, og den interne debat i bestyrelsen i den anledning.

Den Danske Missionsskole har tidligere været behandlet i N. Bundgaard: *Det danske Missionsselskabs Historie*, 1935, p. 107ff. Denne fremstilling lider under, at Bundgaard ikke benyttede DMS' arkiv. Professor, dr. theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen har i en grundig artikel: *Et Skoleeksempel*, i: *Teologi og Tradition, Festskrift til Leif Grane*, Aarhus 1988, p. 261-277, gennemgået Skat Rørdams tid som leder af missionsskolen på baggrund af DMS' arkiv. Denne publikation må altså ses som et supplement og dokumentation til professor Kjeldgaard-Pedersens artikel.

Jeg skylder dr. theol. Anders Nørgaard en stor tak for hjælp ved transskriberingen.

Dokumentsamling

Brev nr. 1

Brev af 18. november 1861 fra T. Skat Rørdam til Kalkar – følgebrev til ansøgning.¹³

Kjøbenhavn d. 18 Nov. 1861

Kjære Hr. Dr. Kalkar!

Hermed følger en officiel Skrivelse til Dem som Formand for Missions-selskabet, hvor jeg melder mig til Tjeneste ved den paatænkte Missions-skole, om Bestyrelsen mener at kunne bruge mig. Jeg ledsager denne med et ikke officielt Brev til DHøhd., istedetfor hvilket jeg meget hellere vilde have henvendt mig mundtligt til Dem; men da jeg nu i 14 Dage forgjæves har haft til Hensigt at komme til Gladsaxe en Søndag, hvilket er den eneste Dag, jeg kan faa Tid dertil, saa har jeg bestemt mig til idetmindste foreløbig at gjøre det skriftligt.

Jeg vilde ved dette Brev bede Dem at sige mig Deres Mening om de Betænkeligheder, som jeg i mit Brev til Bestyrelsen har anført. Jeg har korresponderet med min Fader¹⁴ derom, og han mente, at min Mening om Missionssagen var rigtig; men er Bestyrelsen idet Hele enig heri?

13 Missionsskolen\Skat Rørdam, Journal Nr. 24/1861, Arkiv nr. 69/1, DMS-RA.

14 Hans Christian Rørdam, 1803-1869, cand. theol. 1824, 1828 lic. theol., 1829-1840 sognepræst i Låstrup-Skals i Viborg Stift, 1839 dr.theol., 1840-1850 sognepræst ved Sct. Michaelis i Fredericia, 1850-1869 sognepræst i Hammer-Lundby ved Næstved. Medlem af DMS' bestyrelse 1854-1867 heraf formand 1855-1861.

og vilde det ikke kunne have sine Vanskeligheder at have en saadan Post, naar dette ikke var Tilfældet.

Dernæst ønsker jeg gjerne nogen Besked om, hvorledes en saadan Skole tænkes indrettet, hvori der skulde meddeles Undervisning, og hvor mange Timer Undervisning omtrent der skulde gives. Jeg talte for nogen Tid siden med Deres Søn Otto¹⁵ derom, og han sagde, at der var paatænkt en vis Sum til Medlærere, hvoraf jeg slutter, at der ogsaa skal meddeles Eleverne en vis almindelig Dannelse.

Hvad angaar Grunden til, at jeg har søgt denne Post, saa maa jeg meddele Dem den noget nærmere, end jeg har troet at kunne gjøre det i mit officielle Brev, uanset om dette skulde gjøre Dem utilbøjelig til at give mig Deres Stemme til den; thi det er ikke min Agt at tilliste mig et saadant Hverv ved paa nogen Maade at faa Udseende af at have stærkere indvortes Tilskyndelse til det, end jeg har. Jeg har i længere Tid tragtet efter at blive Præst eller ialtfald efter at komme ud af min nærværende Virksomhed som theologisk Manuductor, der er bleven mig i høj Grad trættende og aandsfortærende. Og jeg har ogsaa tænkt paa at søge flere Kald, men skjønt de have været smaa nok, har der dog altid været saa gamle Ansøgere til dem, at det vilde have været Taabelighed af mig at søge dem. Da jeg nu saa Deres Bekjendtgjørelse om Missionsskolen, saa tænkte jeg strags [sic.], at det kunde være et Middel til at komme ud af min nuværende Virksomhed, men slog det dog ligesaa hurtigt igjen af Tankerne, Stilling som Middel hertil. Men nogen Tid efter vendte Tankerne om den igjen tilbage hos mig, ikke blot støttet paa hin negative Grund, men jeg tænkte efterhaanden, at jeg maaske endog kunde være bedre skikket til en saadan Stilling end til at blive Præst, idetmindste for Øjeblikket, og at jeg i ethvert Tilfælde ikke vilde handle urigtigt i at melde mig til den, naar jeg ellers fremsatte for Vedkommende min Stilling til Sagen og saa for øvrigt gav den i Guds Haand. Desuden vilde jeg finde stor Glæde i at have med Folk at gjøre, som man med saa stor Sandsynlighed, som den sjældent kunde have, kunde forudsættes om, at de mente det ærligt med Guds Rige, og derigjennem at virke for den Sag, der, om den end kun er af ringere Betydning endnu, dog vistnok om ikke lang Tid vil optage alle sande Kristnes glædelige Tanker. – Skjønt saaledes den første Tilskyndelse

15 Karl Otto Tryde Kalkar, 1837-1926, cand. theol. 1859, 1865-1886 seminarielærer forskellige steder i landet, 1886-1898 sognepræst i Himmelev og Roskilde Adelige Jomfrukloster. Otto Kalkars største indsats var på det filologiske område med udgivelsen af *Ordbog til det ældste danske Sprog* (1300-1700), I-IV, København 1881-1918 – genoptrykt 1976.

for mig var af væsentlig negativ Art, og skjønt denne Side endnu beholder sin Vægt, saa er dette dog ikke min eneste Grund; havde det været Tilfældet, saa havde jeg ikke meldt mig. Dog føler jeg egentlig mere Lyst til at være Præst, og det er ogsaa min Agt samtidig med denne Post at søge Vonsbæk ved Haderslev, hvis der ellers er nogensomhelst Sandsynlighed for, at det kan nytte Noget. Men jeg antager, at disse to Sager ej skulde komme i Kollision, da Vonsbæk rimeligvis vil blive givet bort, inden Missionsselskabets Bestyrelse have truffet den endelige Afgjørelse. Og hvis Missionsselskabet skulde antage mig, er det min Agt, ikke at søge Forflyttelse for det Første, saafremt man da vil gaa ind paa de økonomiske Vilkaar, som jeg har sat.

Dette var det Væsentlige af det, som jeg vilde have talt med Dem om. Jeg skal ikke ulejlige Dem med en Bøn om at svare mig skriftligt herpaa; men hvis De med et Par Ord vilde underrette mig om, hvor og naar jeg kan træffe Dem, naar De engang kommer til Byen, saa vilde jeg være Dem meget taknemmelig, naar blot ikke en Tid, De maatte fastsætte, er mellem Kl. 11-3 Formiddag, thi da er jeg altid optaget af Informationer, som jeg kun med Vanskelighed kan slippe bort fra.

Endnu maa jeg til Slutning bede Dem, ikke at betragte dette Brev som et Forsøg paa at benytte den Venlighed, som De altid har vist mig,¹⁶ til at stemme Dem for mig paa Andres og Værdigeres Bekostning. Ligesom jeg ikke vilde benytte denne paa en saadan Maade, saaledes har jeg heller ikke saa liden Kjærlighed til Missionssagen, at jeg skulde stille mine egne Ønsker højere end den. Jeg beder Dem hilse Deres Frue og Otto venligst fra
Deres ærbødigst hengivne
Skat Rørdam
Højærværdige
Hr. Dr.theol. & phil. Kalkar

Brev nr. 2

Brev af 18. november 1861 fra T. Skat Rørdam til bestyrelsen – ansøgning.¹⁷

16 Kalkar og Rørdams far, dr.theol. H.C. Rørdam, var ungdomsvenner, og Rørdams bror, kirkehistorikeren, dr. theol. H.F. Rørdam var gift med Kalkars datter. Der var altså tætte familiære og venskabsbånd mellem de to familier, hvorfor Rørdam således forsøger at værgе sig mod beskyldningen om nepotisme.

17 Missionsskolen\Skat Rørdam, Journal Nr. 24/1861, Arkiv nr. 69/1, DMS-RA – Der var to andre ansøgere til stillingen, men Kalkar ønskede at få Rørdam, og ansættelsen blev uden indsigelse godkendt af bestyrelsen i dens møde den 7. januar 1862. Det er dog påfaldende, at ansættelsen ikke protokolleres i bestyrelsens protokol, men

I Henhold til den fra Deres Højærværdighed som Formand for det danske Missionsselskab udgaaede Bekjendtgjørelse om en Post som Bestyrer for en dansk Missionsskole tillader jeg mig herved at melde mig som villig til at overtage denne Post, saafremt ingen Værdigere maatte findes.

Hvad angaar det, som maatte udkræves af den, der skulde overtage en saadan Post, da tror jeg, at jeg vilde kunne gjøre Fyldest med Hensyn til de theologiske Kundskaber, idet jeg efterhaanden har erhvervet mig et nogenlunde nøje Kjendskab til Enkelthederne og et temmelig godt Overblik derover. Derimod har jeg kun et saare overfladisk Kjendskab til de indiske Religionsformer og slet ingen Kundskab i de indiske Sprog; men hvis saadant maatte forlanges, er jeg villig til at sætte mig saaledes ind deri, at jeg kan meddele en nogenlunde fyldestgjørende Undervisning deri. – Og skjønt jeg ikke kan sige, at jeg føler et bestemt Kald til, netop paa denne Maade at virke for Guds Riges Fremme, ligesom jeg ogsaa kunde tænke mig en anden Virksomhed, hvortil jeg havde større Lyst, saa kunde jeg dog overtage et saadant Hverv med Lyst og udføre det med Glæde.

Men medens jeg i disse Henseender ikke har haft Betænkelighed ved at søge denne Post, saa er der andre Hensyn, som have voldt mig nogen Betænkelighed. Dels har jeg nemlig kun ringe Kjendskab til, hvorledes saadanne Skoler andensteds ere indrettet og anlagte, dels er jeg i nogen Tvivl om, hvorvidt den Betragtning, jeg har af Missionsvæsenet, som det for Tiden drives, gjør mig uskikket til at være Bestyrer af en Missionsskole. Jeg kan nemlig kun tillægge den nærværende Missions Virksomhed en forberedende Betydning; som en Forberedelse for det Øjeblik, da Herren selv øjensynlig ved sin Aand skal vække Liv i det Døde og saaledes mere umiddelbart, end det nu er Tilfældet, berede Mænd til at bære hans Vidnesbyrd ud iblandt Hedningerne. Dog maa jeg tilføje, at jeg betragter Missionssagen, ogsaa som den nu føres, som Gud velbehagelig og som et Redskab i hans Haand, og at jeg er vis paa, at en Missionærs Gjerning, naar den øves i Tro, er ligesaa sikker paa Guds Velsignelse som nogen som helst Kristelig Lærervirksomhed.

Hertil har jeg endnu kun at føje, at jeg ikke kan overtage en saadan Stilling, medmindre der tilstaas mig en aarlig Løn af omtrent 1500

derimod meddeles i det offentlige referat fra bestyrelsesmødet i Dansk Missionsblad, 1862, p. 1, punkt c: »Med Hensyn til Missionsskolen valgte Bestyrelsen Dr.phil. Rørdam til Missionsskolebestyrer med en aarlig Løn af 1500 Rbd. fra April d. A. og desuden et aarligt Tilskud af 200 Rbd. for hver Elev, for hvis Underhold han sørger, og Tilskud til Lærere. Det overdroges iøvrigt Formanden at ordne alt Fornødent. Missionsskolen paatænkes begyndt d. 1ste Mai«.

Rdl., da jeg ikke ser mig istand til at leve med Familie for mindre, eller ialtfald, om jeg end for Øjeblikket skulde kunne nøjes med en mindre Løn, saa tror jeg dog ikke, at jeg burde overtage en Post, som jeg, saasart mine Udgifter forøgedes, paa Grund af dens økonomiske Vilkaar maatte tænke paa at forlade.

Ærbødigst

T. Skat Rørdam

Dr.phil. Cand.th.

Kjøbenhavn d. 18de Novbr. 1861

Brev nr. 3

Brev af 10. juli 1862 fra A. Fich¹⁸ til Kalkar¹⁹

Kjøbenhavn d. 10 Juli 1862

Høiagtede Hr. Doktor!

Hvad jeg har at meddele, er ikke videre glædeligt; den ældste af Missionseleverne Peder Pedersen har til mig beklaget sig over, at Dr. Rørdam forsøgte paa at indvirke paa Elevernes Overbeviisning og drage dem over til Grundtvigianismen. Det er jo muligt eller vel endog sandsynligt, at der ligger en Misforstaaelse til Grund for denne Formeening; men den er tilstede. Man kan jo godt tænke sig, at hvis Dr. Rørdam hælder stærkere til Grundtvigianismen, end vi have antaget, og udtaler sin Overbeviisning i den Retning, at det for Missionselevernes indskrænkede Synskreds kan see ud, som om han vilde drage dem over. Er Sligt Tilfældet, da lader det sig vel let rette. Men skulde det være saa, at Peder Pedersen har nogen Ret i sin Mening, da var det jo beklageligt. Jeg har talt med Blædel om Sagen, og han meente, det var bedst at skrive Dem til, for at vi itide kunde overveie og gennemgaae den hele Stilling, at ikke paa Grund af Misforstaaelser noget lignende skal gjentage sig som med Pastor Brandt²⁰ i Ollerup. – Vor Herre, Fader vende nok Alt til det Bedste. – Det var jo bedst, om det Hele ganske stille og roligt kunde jævnes, og det maa jo være lidet vanskeligt imellem Præster. Til Missionsmødet agter jeg at holde Foredrag over Missionen paa Nilgiri.

18 Andreas Gabriel Fich, 1827-1901, cand. theol. 1851, lærer i København, 1857-1871 præst ved Vor Frue Kirke i København, medlem af DMS' bestyrelse 1858-1868, redaktør af Dansk Missionsblad 1858-1868, 1863-1869 den første præst ved Diakonissestiftelsen, 1871-1879 sognepræst i Røholte, 1879-1901 sognepræst i Karlebo.

19 Missionsskolen\Fich, Journal Nr. 11/1862, Arkiv Nr. 69,1, DMS-RA.

20 Jens Sophus Brandt, 1812-1898, præst og markant grundtvigianer på Sydfyn samt ivrig støtte for missionssagen, ledede en missionsskole for DMS i 1860-1861. I modsætning til Rørdam, der ønskede at holde skole, hvor eleverne blev meddelt teologiske kundskaber, ønskede Brandt som grundtvigianer at undervisningen skulle koncentreres om trosbekendelsen.

Behøver jeg selv at skrive til Ribe om Logis eller melder Deres Høiærværdighed mig til Komiteen? Idet jeg ønsker Dem Jesu Naade, Fred er jeg med venligst Hilsen til Deres Familie med Høiagtelse og broderlig Hengivelse ærbødige

Andr. Fich.

Høiærværdige

Dr.theol. Kalkar, R.

Brev nr. 4

Brev af 13. juli 1862 fra N. G. Blædel til Kalkar²¹

Kjbh. d. 13 Juli 62

Det gjorde mig meget Ondt, kjære Dr. Kalkar! at De forleden Dag søgte mig forgjæves, da jeg gjerne havde ønsket at tale med Dem om Missionsskolen – en Sag, som ligger mig med megen Bekymring paa Hjerte. Igaar Aftes var Pastor Fich her for at vise mig Deres Brev til ham og Deres venlige Indbydelse til Gladsaxe. Desværre kan hverken han eller jeg komme ud til Dem i denne Uge, da han har Examen i sin Skole og skal besørge Paullis Embede, og jeg har hver Eftermiddag i denne Uge Embedsforretninger. Men jeg tror heller ikke at det er nødvendigt, vi tale sammen om Missionsskolen, da det Eneste efter min Mening, der bør gjøres, er at De foreløbig faaer en alvorlig Samtale med Missions-eleven Petersen og bringer ham til aabent og ærligt at udtale sig om det, der har vakt hans og de andre Elevers Misfornøjelse. Naar De har talt med ham, vil De selv bedst kunne bedømme hele Sagen, og hvorved det er vigtigt at tale med Rørdam om den indtraadte Misstemning. Men jeg tror, at der maa handles snart og afgjort, at det Onde ikke skal æde om sig som Kræft og bringe Missionsskolen i et daarligt Rygte, samt at maaske Alt ogsaa skal falde sammen. Efter min Opfattelse er det ikke Rørdams Grundtvigianisme, der egentlig er Hovedgrunden til den Misstemning, der har udbredt sig blandt Eleverne; men snarere en vis Tørhed og Aandløshed hos Rørdam, der gjør, at han ikke kan beaande og christelig befrugte de Unge paa Missionsskolen. Det er saaledes en almindelig Klage, at han kjeder og trætte dem, at de ikke have godt af hans Morgenandagt og Morgenbøn, at de aldrig have følt sig opbyggede deraf, men at de maae selv siden søge ud af Skolestuen, for at føle sig oplivede og istand til selv at udføre deres Bøn. Det var denne Tørhed og Mangel af Beaandelse hos Rørdam, jeg strax frygtede, da han mældte sig som Forstander for Missionsskolen; jeg talte meget derom med Fich,

21 Missionsskolen\Blædel, Journal Nr. 11/1862, Arkiv Nr. 69,1, DMS-RA.

med Gøricke²² og Bloch,²³ men da jeg saa og erfarede Deres Glæde, kjære Dr. Kalkar! ved dette Tilbud, haabede jeg, at min Frygt muligvis var ugrundet, og at Rørdam dog maaske var den Mand, Herren vilde og kunde bruge til denne Gjærning. Jeg vilde dog have udtalt i Bestyrelsen min Anskuelse om Rørdams store Mangel paa aandelig Livlighed og befrugtende Gaver, dersom hans Fader ikke tilfældigviis havde været tilstede i det Møde, hvor Beslutningen blev tagen om hans Antagelse. – Undersøg nu, kjære Dr. Kalkar! selv denne Sag, og Gud give Dem sin Aands Veiledning til at handle, raade, formane og hjælpe paa den rette Maade. Dybt vilde det smerte mig, om Missionsskolen skulde gaa ind igjen, og det ikke blot for vor Skyld, men væsentlig for Sagens Skyld, for Menighedens Skyld her i Danmark; jeg ved, at Mange have forenet sig om at bede for denne Hellige Sags Fremme – men maaske Menigheden i Danmark endnu ikke er moden til at tjene Herren paa denne Maade. – Guds Velsignelse hvile over Dem og Deres! – Med hjertelig Hengivenhed og Taknemmelighed
Deres N. G. Blædel.

Brev nr. 5

Brev af 13. april 1863 fra Skat Rørdam til bestyrelsen – årsrapport.²⁴

I det nu omtrent forløbne første Aar, hvori Missions-Skolen har bestaaet har vor Beskæftigelse været følgende:

Det Ny Testamente er blevet gennemgaaet forfra og indtil 2 Timoth. Der er hertil blevet anvendt, i Begyndelsen 6, fra Nytaar d.A. 5 Timer ugentlig, og Fremgangsmaaden har været den, at en af Eleverne har oplæst et Stykke, hvilket jeg saa gennem Spørgsmaal og Samtaler har forklaret. Det har imidlertid, som venteligt var, fornemmelig været mig, der har været den talende, dels fordi ingen af Eleverne, Thomsen undtagen, forud havde noget Kendskab til den hellige Skrift, som var værd at nævne, og det Lidet, de havde læst, havde de kun læst med Hensyn til den opbyggelige Anvendelse paa dem selv, dels fordi de ikke havde haft nogen Bog at læse til Vejledning til Forstaaelsen,

22 Gøricke (Göricke), Ludvig Frederik August, f. 1804 (i Paris), d. 1888, søn af sognepræst Chr. G. W. Göricke ved Frederiks tyske Kirke (i dag: Christianskirken på Christianshavn), student fra Metropolitanskolen 1823, cand. theol. 1829 (laud), medlem af DMS' bestyrelse 1838-1879 og kasserer 1841-1879. Gøricke var svoger til Lorenz Siemonsen, der sad i DMS' bestyrelse 1828-1835.

23 Christen Lauritz Georg Bloch, 1799-1888, grosserer, medlem af DMS' bestyrelse 1848-1884, svigerfar til Svend Grundtvig.

24 Missionsskolen/Skat Rørdam, Journal Nr. 13/1863, Arkiv nr. 69/2, DMS-RA.

saa deres hele Forberedelse har bestaaet i forinden at gennemlæse det Stykke, som den Dag vilde blive gennemgaaet.

Bibelhistorien er bleven gennemgaaet én Gang efter Ludv. Müllers Lærebog,²⁵ hvortil er anvendt i Begyndelsen 6, senere 3 Timer. Vi ere nu ved at repetere den – 2 Timer ugentlig, og er hermed komne til Josvas Historie.

I Religionslære, som vi paa Grund af Mangel paa Lærebog først begyndte paa i Septbr f. A., er Kurtz's Lærebog bleven én Gang gennemgaaet i 3, senere 4 Timer om Ugen. Efter at være færdig hermed i Slutningen af forrige Maaned, har jeg begyndt med Luthers lille Katekismus to Timer ugentlig, hvilken jeg antager, at vi skulde være færdige med omtrent ved denne Maanedes Udgang.

Kirkehistorie, hvor H. C. Rørdams Bog bruges, har jeg først ladet bruge som dansk Læsebog, og jeg har derved, hvor Lejlighed gaves mundtligt meddelt Oplysninger til den, eftersom de syntes tjenlige. I Februar have Eleverne begyndt at lære den, og vi have hidtil gennemgaaet omtrent de 6 første Aarhundreder. Der anvendes 3 Timer om Ugen paa den.

Missionshistorie er ikke hidtil bleven lært paa Grund af Elevernes Mangel paa Kendskab til Geografi og Kirkehistorie. Dog er Kalkars lille Missionshistorie bleven gennemlæst som dansk Læsebog.

I Verdenshistorie, hvor Bohrs mindre Lærebog er brugt, er læst Oldtidens og Middelalderens Historie; desuden er Barfods²⁶ mindre Fædrelandshistorie bleven lært indtil Kristendommens Indførelse. I Geografi er Europa og Asien gennemgaaet efter Rimerlars(?) mindre Lærebog. Til hvert af disse Fag er der anvendt 2-3 Timer om Ugen.

Af Sprog have de hidtil egentlig kun lært Dansk; jeg har her stræbt at bibringe dem de grammatikalske Grundbegreber, hvilket i det hele har faldet dem meget svært. Dog ere vi nu komne saa vidt, at Thomsen med fuldkommen Sikkerhed, de øvrige nogenlunde sikkert kunne analysere en hvilken som helst Periode. Der er til Dansk blevet anvendt 6 Timer ugentligt, af hvilke dog sædvanligvis de to, undertiden kun én, ere blevne anvendte til dansk Retskrivning, i Begyndelsen Diktat, en lettere Opgave, som fordetmeste [sic.] have været af historisk Indhold, undertiden en Forklaring af en Lignelse, et Ordsprog e.dl. Tydske er blevet læst 1 Time ugentligt siden Novbr. f.A. Der er herved mest blevet

25 Ludvig Christian Müller, 1806-1851, præst og seminarieførstander, udgav bl.a. *Den bibelske Historie*, I-II (1848-1851).

26 Povl Frederik Barfod, 1811-1896, forfatter og politiker, udgav bl.a. *Fortællinger af Fædrelandets Historie*, I-II, 1853.

lagt an paa at give dem Færdighed i at læse Sproget, uden at tage mere Hensyn til det Grammatiske, end højest fornødent.

Til Regning er blevet anvendt 1 à 2 Timer om Ugen; de regne dels Reguladetri, dels de 4 Regningsarter i benævnte Tal. I Sang og Musik ere Hjorth og Holm og Thomsen de fremmeligste; Olander og især Andersen have kun ringe Gaver dertil.

Dette er nu, hvad der er blevet lært i det forløbne Aar, og naar jeg nu skal fælde en Dom over Elevernes Flid og Fremgang i det lærte, da kan jeg vidne, at de Alle have vist en saare rosværdig Flid, og skønt det mangengang har faldet dem meget svært, er de dog ikke blevne trætte, men have blevet ved at arbejde; og dette ere saameget mere at paaskønne, som de, i alt fald for en Del, synes at have været af den Mening, at der egentlig ikke vilde være ret meget for dem at lære her paa Skolen.

Den fremmeligste i alle Fag er Thomsen; han opfatter hurtigt og klart, og husker ogsaa i det hele meget godt, hvad han har lært, og hvad der er blevet sagt ham. Han er, efter hvad jeg har kunnet skønne, den eneste af Eleverne, som kan siges at være godt begavet, hvilket især fremtræder i hans danske Stile, som ikke blot er ganske fri for Retskrivningsfejl, men ogsaa fra Indholdets Side vise megen Tænksomhed, og udmærke sig fremfor de øvrige Elevers ved Lethed og Korrekthed i Udtryk og Vendinger.

Om Andersen havde jeg i Begyndelsen den Mening, at han i Henseende til Evner kunde staa ved Siden af Thomsen, men han staar nu betydeligt tilbage for ham, hvilket dog ingenlunde maa tilskrives Mangel paa Flid. Imidlertid har han en ret god Opfattelsesevne, og husker i det hele godt, hvad han har lært; men han udtrykker sig baade mundtligt og især skriftligt noget tungt.

Hjorth er hurtig til at lære, og han forstaar ogsaa, hvad han læser, men han synes at mangle den dybere Tænksomhed, hvilket gør, at han er tilbøjelig til at udbrede sig vidt og bredt om en Genstand, uden at sige Noget tilgavns alligevel.

Hvad de tre her nævnte angaar, da drager jeg ikke i Tvivl, at de ville være i Stand til at erhverve sig de Kundskaber, som ere nødvendige for at gaa ud som Missionærer. Vanskeligere stiller derimod Sagen sig for Olander og Holm, der begge ere meget langt tilbage i alle Fag. Imidlertid haaber jeg dog at Olander skal kunne gaa Skolen igennem. Han har forholdsvis gjort en temmelig betydelig Fremgang i den Tid han har været her, naar man ser hen til, at hans Kundskaber vare saa særdeles ringe, da han blev optaget, og at han aldrig har nydt anden Skoleundervisning end den, en Vogterdreng paa Landet faar. Han glem-

mer rigtignok meget hurtigt det lærte og endnu hurtigere, hvad der siges ham; men det kan maaske med Tiden bedre sig. Men det vil upaatvivleligt volde ham overordentlige store Vanskeligheder nogensinde at lære et fremmed Sprog. Holm derimod er meget svagt begavet baade med Evner til at lære og til at opfatte; og det er særdeles vanskeligt at bringe ham til at forstaa Noget, som ligger udenfor hans egen Forestillingskreds, om man end iklæder det den mest konkrete Form, som er muligt. Hertil kommer hans legemlige Svaghed, som har gjort, at han siden Sommerferien i Gennemsnit henved 2 Dage om Ugen enten ikke har kunnet deltage eller kun deltaget som Tilhører i Undervisningen. Jeg tvivler derfor meget om, at han vil kunne gennemgaa Skolen; selv om han var fuldkommen legemlig rask, vilde det vistnok have sine store Vanskeligheder.

Elevernes Opførsel har i alle Henseender været saa rosværdige, som det er muligt, og det er mig en Glæde at kunne tilføje, at de Tvi-stigheder, som i Begyndelsen truede med at forstyrre vort Samliv og Samarbejde her paa Skolen, aldeles ere svundne bort, siden Pedersen har forladt Skolen; og jeg haaber, at da vi nu ved Guds Hjælp have lykkeligt overstaaet denne første Krise, saa skal Alt for Eftertiden gaa til i Fred og Kærlighed.

Fasangaarden d. 13 April 1863

Ærbødigst Skat Rørdam

Til

Bestyrelsen for det danske Missionsselskab

Brev nr. 6

Brev af 13. april 1863 fra Skat Rørdam til Kalkar²⁷

Fasangd. d. 13 Apr. 1863

Kjære Hr. Dr. Kalkar.

Hermed sender jeg Dem den forlangte Beretning om vort Arbejde i det forløbne Aar, som jeg haaber maa findes tilfredsstillende. Jeg har uden Forbehold udtalt mig om de enkelte Elever, og skønt jeg ikke har nogen Betænkelighed ved at staa ved hvert enkelt Ord, jeg har skrevet, saa vil jeg dog bede Dem, at denne Beretning paa Grund af disse Udtalelser blot maa blive meddelt Bestyrelsen for det danske Missionsselskab, da det næppe vilde være til Gavn for Eleverne, om en Dom over hver enkelt af dem skulde komme ud iblandt Folk og saa til sidst lande hos dem selv, hvilket ufejlbarlig vilde blive Tilfældet, hvis denne Beretning blev

²⁷ Missionsskolen\Skat Rørdam, Journal Nr. 13/1863, Arkiv nr. 69/2, DMS-RA.

meddelt Filialselskaberne. Jeg har ogsaa hele Tiden skrevet i den Tanke, at Beretningen kun var for Bestyrelsen for det danske Missionsselskab.

Jeg beder Dem hilse Deres Familie venligst fra Deres med Højagtelse forbundne Skat Rørdam.

Højærværdige

Hr. Dr. th. & ph. Kalkar

Brev nr. 7

Brev af 20. juni 1863 fra A. Fich til Kalkar²⁸

Kjøbenhavn d. 20de Juni 1863

Højærværdige Hr. Dr. Kalkar!

Jeg glemte sidst at tilføje, at Lic. Rothe²⁹ ønskede at have nogle Aargange af Missionsbladet til Foræring for at omsende dem med andre Ting til amerikanske Præster. Er der Noget tilhinder for, at det kan skee? Jeg beder om hurtigt Svar, da jeg har glemt det i længere Tid. Hvis jeg skulde kunne komme ud St. Hans Dag, som endnu dog er uvist, er De da hjemme?

Gjennem Blædel har jeg erfaret, at Dr. Skat Rørdam har afslaaet den samlede Missionsbestyrelses Forslag om at lade mig medvirke ved Missionselevernes Uddannelse. – Jeg forstaar ikke ret dette Afslag; jeg synes der ligger deri nogen Miskjendelse af Missionsskoleforstanderens Stilling; thi han er dog vel Bestyrelsen underordnet, og ikke ene-raadig over Besættelsen af Læreropostnettimer? Eller skulde der findes et andet Forslag Sted, mig uafvidende? – Dog jeg vil ikke berøre dette videre nu.

Med de venligste Hilsener til Deres Familie og kjærlige Ønsker for Deres Sjælefred og fuldkomne Glæde i Herren, er jeg med inderlig Høiagtelse og Kjærlighed
Deres broderlige hengivne Andr. Fich.

Brev nr. 8

Brev af 23. juni 1863 fra Skat Rørdam til bestyrelsen³⁰ – opsigelsen

Til den ærede Bestyrelse for det danske Missionsselskab

Den ærede Formand for det danske Missionsselskabs Bestyrelse har

28 Missionsskolen\Fich, Journal Nr. 13/1863, Arkiv Nr. 69,2, DMS-RA.

29 Peter Conrad Rothe, 1811-1902, cand. theol. 1833, 1840 lic. theol., 1843-1892 præst ved Vor Frue Kirke i København (i årene 1865-1892 som stiftsprovst), var medlem af bestyrelsen for DMS 1867-1890.

30 Missionsskolen\Skat Rørdam, Journal Nr. 13/1863, Arkiv Nr. 69, 2, Rørdams redegørelse til bestyrelsen, DMS-RA.

meddelt mig, at to af Missionsskolens Elever, Andersen og Thomsen, har beklaget sig for Hr. Pastor Blædel, ligesom ogsaa for en anden af Hovedstadens Præster, over at Religionsundervisningen paa Missions-skolen var søvnig og død, og at de paa Grund af den følte sig mere slappede end styrket i deres Missionskald (saaledes omtrent forekom mig Indholdet af Besværelsen).³¹ Jeg maa i den Anledning tage mig den Frihed at udtale mig nærmere angaaende denne Sag for den ærede Bestyrelse, i Særdeleshed da Hr. Pastor Blædel har fundet sig foranlediget derved til at foreslaa i Bestyrelsen, at Religionsundervisningen skulde overdrages til en anden, der kunde have det bedre i sin Magt, at gøre den levende for Eleverne. Jeg vil forsøge at udtale min Betragtning af denne Sag med al den Upartiskhed jeg formaar, heri baade af ærlig Interesse for Missionssagen og Missionsskolen, som et vigtigt kirkeligt Anliggende, og af Højagtelse for de Mænd, der leder Missions-selskabets Bestyrelse. Og jeg skal bestræbe mig for at udtale mig angaaende den forebragte Besværing og det Synspunkt, hvorfra den formentlig er at betragte saaledes at jeg, saavidt det staar i min Magt, ser bort fra min Personlige Stilling til Sagen og fremsætter en ren objektiv Betragtning af den.

Jeg behøver næppe at berøre, at enhver Anstalt af den Art som en Missionsskole i sin Begyndelse er underkastet Vanskeligheder, og at saadanne ogsaa have været forhaanden for den danske Missionsskole, da den blev begyndt med Elever alle tagne af Almuestand, uden anden Fordannelse end den, de havde faaet i en almindelig Almueskole før deres Konfirmation. Men der var vakt et kristeligt Liv hos dem, hvilket altid fører en vis Grad af aandelig Dannelselse med sig; og dette var utvivlsomt et saare stort Gode; thi et opvakt og sundt Trosliv er og maa være Kærnen i al kristelig Livsudvikling, i Henseende til Erkendelsen ligesaavel som til Viljen. Dette er imidlertid, hvad jeg er vis paa, at den ærede Bestyrelse er enig med mig i, ingenlunde nok til at gøre En til en god og dygtig Missionær. Der udkræves hertil ogsaa en ikke ringe Grad af kristelig Oplysning eller virkelig theologisk Kundskab. Naar nu Elever i en Alder af 20 Aar og derover indtræde paa Missions-skolen, uden egentlig at indse Nødvendigheden af en ordnet og dygtig

31 Der er ingen tvivl om, at Rørdam opfattede kritikken som fremført »med ført hånd« af Blædel – jf. hertil Marie Rørdam: *Minder*, København 1911, p. 135: »Dertil kom, at et Medlem af Bestyrelsen, Pastor Blædel, som før bemærket var en Modstander af min Mand i enhver Henseende; men han traadte ikke aabent frem og talte med ham om det. I det skjulte holdt han derimod med Eleverne, saa min Mand følte Grunden under sine Fødder undermineret. Dr. Kalkar, som var Formand for Bestyrelsen, var min Mand en tro Ven og støttede ham paa enhver optænkelig Maade ...«

Kundskab; naar de indtræde med den stille Forudsætning, at det vante kristelige Liv er ikke blot en Hovedsag, men egentlig det eneste, hvorpaa det kommer an, og at det øvrige, Sprogundervisningen alene maa ske undtagen, er en overflødig Luksus; naar de indtræde paa Skolen med en hemmelig Modvilje mod eller blot Uvidenhed om det Arbejde og Besvær, som nødvendigvis følger med en forsvarlig Erhvervelse og Tilegnelse af Kundskaber, hvilken de derfor ere tilbøjelige til at betragte som en overflødig eller mindre nyttig Byrde; og naar endelig Skolen er ganske ny og ikke har en Tradition af ældre Erfaring at støtte sig til som Modvægt mod denne nærliggende vrang Synsmaade —: da maa det erkendes, at her opstaar en ikke ringe Vanskelighed ved at faa overvundet denne stille principielle Uvilje mod det, der dog altid maa være Skolens nærmeste Formaal at bibringe Kundskab.

Man kunde hertil sige: alt dette bør og kan overvindes; Undervisningen bør indrettes og ledes saaledes, at Eleverne kunde faa Lyst og Kærlighed til at lære, indse Nytten af en ordnet og dygtig Kundskab o.s.v. Det er sandt; der skal stræbes til dette Maal, og der er ogsaa i det hensvundne Aar stræbt derefter og arbejdet derhertil. Men det maa erkendes, at Vanskeligheden er tilstede; og hvorvidt den kan overvindes, beror ikke alene paa Lærerens Gaver og Opførsel, men ogsaa paa Elevernes Evne, Vilje og Modtagelighed. Dersom nu Eleverne ere meget sikre og fastgjorte i deres egne Anskuelser, og disse maaske tilmed finde Næring hos Venner udenfor Skolen, og dersom de desuden have megen Besvær ved at lære og opfatte, hvad der ikke har været Genstand for deres egen umiddelbare Livserfaring saa forøges Vanskelighederne. Og at dette kunde gælde den danske Missions Skole, vil erkendes, naar det erindres, at de fem Elever, hvormed Skolen begyndte, ikke vare ganske unge Mennesker, hvoraf de fleste vare temmelig tarvelig begavede, i alt fald med Hensyn til at lære og opfatte, og at de allerede havde dannet sig et Standpunkt støttet til den gudelige Forsamlingskreds af pietistisk, hernhutisk [sic!] Retning, hvori de hidtil havde bevæget sig. Efter de indskrænkede Forhold, hvori saadanne Forsamlingskredse bevæge sig, er Blikket her ikke henvendt paa Kundskab eller Læren; man plejer ikke at have stor Respekt for Studering, fordi man ser saamange studerede Folk uden kristeligt Liv. Og naar man sætter sig ind i en kristelig opvakt Almuesmands Tankegang, der véd, at han har fundet den Perle, som mange højtdannede Verdensmennesker ikke bekymre sig om, saa forstaar man let, at det maa falde ham svært, aldeles paa Forhaand, blot af Tillid til andres Ord og Overbevisning, at sætte sig ned paa Skolebænken, medens han dog synes, at han har faaet Naade til at have ret kristeligt Lys og Erkendelse iforvejen. Der vil herved let kunne fore-

komme en principiel Modstand især i Skikkelse af en passiv Modstand i Uvilje mod dette; og det ligger da nær for Elevernes Betydning at lægge Læreren til Last, hvad der egentlig er selve Sagens Anstød for dem. De Tvivl eller Betæneligheder, som herved kunne opstaa hos Vedkommende med Hensyn til det at lære, ville let finde yderligere Bestyrkelse, hvis han forud er pietistisk eller hernhutisk [sic!] vant, eftersom Almuefolk af denne Retning, vistnok med ganske faa Undtagelser udmærke sig ved en særdeles Mistænksomhed mod alt, hvad der er dem nyt og fremmed, og hvad de ikke forud kender fra de i saadanne Kredse brugelige og godkendte Opbyggelsesbøger.

At Eleverne paa Missionsskolen er og have været tilbøjelige til at sætte sig fast i deres egen Anskuelse og til at se skævt til det for dem nye, tror jeg kan betragtes som en Kendsgerning. Bestyrelsen vil erindre, hvorledes ikke længe efter Skolens Begyndelse, en tilfældig Ytring af mig om at Middeltingene i sig selv ikke ere Synd, at Flertallet af Eleverne blev optagne med en mærkelig Hæftighed, blev udtrykt og bragt videre, som om jeg særligt skulle have kastet mig over dette Spørgsmaal, som om jeg skulde have opmuntret til at danse o.s.v. Jeg mener, at dette ene Tilfælde er ret oplysende og vil give et Indblik i den Stemning og Mistænksomhed, hvormed Eleverne have betragtet deres Skoledannelse; og jeg vilde let kunne tilføje mange Exempler paa den samme Stemning, om end disse ikke ere gaaede saa yderligte. – Det maatte endvidere være en nærliggende Følge af deres Kristendoms Vækkelse og Udvikling i de gudelige Forsamlingskredse, at de maatte forlange eller anse for nødvendigt, at al Religionsundervisning, Bibel-forklaring o.s.v. skulde udelukkende eller dog fornemmelig dvæle ved Anvendelsen (Applikation) paa den enkeltes praktiske Liv, paa Følelsen og Rørelsen, og at hvad der var anderledes, maatte forekomme dem unyttigt og kedeligt. De kunde endnu ikke overskue Sammenhængen mellem Kundskab og Liv, og der udkræves en ikke liden Resignation til at være fornøjet med det, man ikke ret kan se Grunden til. Missionsgerningen og Dannelse til at være Missionær maatte ifølge deres tidligere Udvikling let komme til at stille sig for dem som en væsentlig ligesaa let og simpel Sag som Ordets Forkyndelse for en Kreds af ligestemte Sjæle, hvor det hele godt kunde udføres med en god Vilje og et kærligt Hjærte, medens Studierne og Indsamling af ordnet Kundskab kunde synes dem et uforløst Paahæng af de studeredes Vand og Uforstand.

Saaledes, som i det foregaaende er fremsat, har Standpunktet været for de Elever, med hvilke Missionsskolen skulde begynde, uden at have en foregaaende Tids Tids [sic!] Overlevering at støtte sig til. Naar nu

hertil kommer, at alle Eleverne vare af en afgjort pietistisk Retning og, paa én eller to nær, tillige meget stærkt paavirket af Hernhutismen [sic!] – og jeg behøver næppe at fremhæve, at begge disse Retninger altid af den lutherske Menighed have været betragtet som sekteriske -: saa kan jeg trøstlig overgive det til myndige og erfarne Mænd at bedømme de Vanskeligheder, som maatte opstaa heraf, de Misforstaaelser, som det kun var lidet sandsynligt, vilde udeblive. Og det ligger i Sagens Natur, at al den Misfornøjelse med Skolens Virksomhed og Formaals, som Eleverne maatte føle, vilde træffe Læreren som første og nærmeste Genstand.

Hvad dernæst selve den Klage angaar, som er forebragt Bestyrelsen og et Forslag, at Religionsundervisningen skulde lægges i en anden Mands Haand, da skal jeg ærbødigst tillade mig at ytre følgende.

I formel Henseende forekommer det mig, at Bestyrelsen burde have haft nogen Betænkelighed ved at modtage Klage af Eleverne over Undervisningen, uden selv at underbygge dem ved at overvære den flere Gange, eller uden forud at være bekendt med dens Aand og Maade. Men i denne Henseende maa jeg gøre opmærksom paa, at med Undtagelse af Bestyrelsens Formand har ikke en eneste af Bestyrelsens i København boende Medlemmer nogensinde overværet den daglige Undervisning. I Særdeleshed forekommer det mig, at det Medlem af Bestyrelsen, som har stillet Forslag om at fjerne mig fra Religionsundervisningen, havde haft den uafviselige Pligt forinden at gøre sig personlig bekendt med min Undervisning. Jeg tror, at jeg kan forlange dette med saameget desto større Ret, som jeg formener, at min tidligere Virksomhed, i hvilken jeg har vejledet flere hundrede unge Mænd i deres theologiske Studium, altid har haft et godt Lov paa sig, og som jeg endnu ser ved et Par Timers ugentlige Religionstimer paa Tangs Seminarium, at jeg ogsaa kan tiltale yngre, der ikke ere Theologer.

Hvad angaar Sagens Realitet, da skal jeg i Korthed nævne om min Religionsundervisning paa Missionsskolen, at den ingenlunde er en theologisk Manuduction, at den hidtildags fornemmelig, har taget Sigte paa det practiske Liv, og hvad der i det kunde komme til Anvendelse, ligesom jeg ogsaa, hvor der har kunnet være Anledning, har taget Hensyn til Missionærens Stilling og Virksomhed. Men jeg har ikke lagt an paa at forvandle Lærertimerne til Opbyggelsestimer. Jeg har som Lærertimernes nærmeste og umiddelbareste Maal haft for Øje, at føre til Indsigt i Bibelordets ligefremme og »bogstavelige« Mening og at meddele en passende klar og ordnet Kundskab i og om den kristelige Tro (et populært theologisk Studium), vis paa, at hvor der er et sandt og sundt Trosliv tilstede, der vil en saadan Undervisning ogsaa kunne

tjene til dettes Bestyrkelse. Derimod en blot Anvendelse af Trossandhederne paa Menneskehjertet, udelukkende Dvælen ved dettes Mørke, Synd og Elendighed, ved den enkelte Sjæls Trang og Frelse og Følelse, kort den egentlige pietistiske Behandling af Religionslæren, den giver min Undervisning ikke. Men efter den Erfaring, jeg har gjort, er det netop en saadan Behandling Eleverne i det hele ønske.

Naar jeg saaledes ikke har draget det opbyggelige Moment frem som en Hovedsag ved Religionsundervisningen, saa kan jeg ikke gøre mig nogen Bebrejdelse derover. Skulde jeg bebrejde mig noget, saa vilde det meget mere være, at jeg mangengang især ved Bibelforklaringen, for at lempe mig efter Elevernes Standpunkt og det, de havde Interesse for, har givet det opbyggelige Moment en større Plads, end det efter min Overbevisning er rigtigt ved en Behandling, hvor det gælder at føre ind i Skriftens Indhold. – Ligesom det heraf vil være klart, at det opbyggelige Moment ikke har været udelukket, saaledes har jeg ogsaa ved Elevernes tidligere Mangel paa almindelig Dannelse været ligefrem forhindret i at give Religionsundervisningen en abstrakt Karakter, da dette vilde have gjort den fuldkommen uforstaaelig for dem. Jeg har været nødt til at fremsætte alt paa saa konkret Maade som muligt, en Fremgangsmaade, som jeg dog ikke har fulgt blot nødtvungen, men fornemmelig i den Overbevisning, at den i Almindelighed vil være den sikreste og frugtbareste Vej til at føre et sundt Kristenmenneske til kristelig Oplysning. Den er ganske vist ikke umiddelbart til Opbyggelse, men den er det nødvendige Grundlag for Mænd, der senere skulde anvende Ordet til Opbyggelse for andre; og jeg er overbevist om, at hvis en saadan Undervisning er dræbende og sløvende for Livet hos nogen, da er det kun Vidnesbyrd om, at han i alt fald for Tiden er uskikket til at være Lærer for andre.

Efter den nøjeste Overvejelse er det min ufravigelige Mening, at jeg ikke bør meddele Religionsundervisningen paa Missionsskolen anderledes, end jeg gør. – Det er nemlig min ganske urokkelige Overbevisning, at Opbyggelses-Momentet ikke bør være Skolens nærmeste Formaal, men at en Missionsskole, som enhver anden Skole, først og fremmest skal virke til Oplysning, medens Livet og Varetagelsen af hvad dertil hører, er Kirkens Sag. Ved at give det opbyggelige en saadan Overvægt, som Eleverne ønske, og som der synes at være Stemning for idetmindste hos nogle af Bestyrelsens Medlemmer, vilde jeg gøre mig skyldig i den pietistiske Sammenblanding af Kirke og Skole, hvorpaa jeg hverken kan eller vil indlade mig.

Jeg mener ogsaa at kunne sige, at jeg har arbejdet tro og ærligt i min Gerning i det hensvundne Aar. Og at denne min Virksomhed dog

ikke har været ganske uden Frygt for Elevernes Udvikling, tror jeg vil være kendeligt ved Sammenligning mellem deres ydre Menneske før og nu, naar man derhos erindrer at de ved Optagelsen vare ligefrem unge Bønderkarle. Jeg tror, at den begyndende indre Dannelse hos dem har fremvirket den ydre.

Med Hensyn til Elevernes Klage over, at de føle sig slappede i deres Missionskald, da maa jeg bemærke, at det ikke er nødvendigt udelukkende at søge Grunden hertil i Undervisningen eller hos Læreren, men at den ogsaa kan søges hos Vedkommende selv. Det er muligt, at hvad han anser for et Kald, i Virkeligheden kun er en Tilbøjelighed, et Ønske, fremkaldt og næret ved visse bestemte Forudsætninger og Forventninger; i saa Fald vil det let kunne slappes, naar disse bortfalder eller skifter. – Det kunde bebrejdes mig, at jeg ikke har gjort noget for at nære og befæste Elevernes Missionskald. Og det er ganske vist, at jeg ikke umiddelbart har gjort noget herfor; men dette er sket med velberaad Hu og af to Grunde. Først, fordi Eleverne, da de bleve optagne paa Skolen, besad en saa yderlig mangelfuld Oplysning baade i kristelig og almindelig menneskelig Henseende, at de nødvendigvis først maatte vide, hvor de stode, førend der kunde være Tale om at tage særligt Hensyn til deres Missionsgerning. Dernæst er det min Mening, at hvis Ens Missionskald ikke kan bestaa med en sund kristelig Undervisning, der ikke uophørligt gaar ud paa at anspore hans Lyst til denne Gerning, saa er det idetmindste meget tvivlsomt, om han virkelig har Kald til den. Det forekommer mig nemlig, at man ingenlunde kan give den Tanke Medhold, som Flertallet af Eleverne nære, og som utvivlsomt ogsaa næres af mange udenfor Skolen, at en Missionærs Uddannelse skal være aldeles forskellig fra den, der meddeles alle andre Lærere i Kirken. Ligesom det eneste, hvormed en Missionær adskiller sig fra saadanne, er, at han har det særlige Kald eller Hverv at forkynde Guds Ord for dem, der endnu ikke have hørt det, medens Kirkens øvrige Lærere have Hjemmet for Øje (thi at Missionærerne i dette Aarhundrede i Almindelighed have haft en mindre theologisk Kundskab, end det sædvanlig er Tilfældet med Lærere i Hjemmet, kan formentligt ikke opstilles som en nødvendig Forskel): saaledes kan det heller ikke med Rette forlanges, at en Missionærs Uddannelse i det hele skal være væsentlig forskellig fra den, man anser som forsvarlig og ønskelig for Hjemmets vordende Lærere. Hovedforskellen vil kun bestaa deri, at det Hensyn, som her bør tages til Hjemmets kirkelige Forhold, for de vordende Missionærers Vedkommende for største Delen kan falde bort, og at der i dets Sted maa tages tilbørligt Hensyn til deres fremtidige Virksomhed iblandt Hedninger. Men at dette Hensyn ikke kan indtage nogen frem-

ragende Plads i Begyndelsen, allermindst naar Eleverne have saa ringe Oplysning som vore, synes af sig selv indlysende.

Jeg skal endnu til Slutning kortelig sammenfatte det, hvorom efter min Betragtning Elevernes seneste Klage saavel som de tidligere Vanskeligheder egentlig have drejet sig om. Det er Principspørgsmaalet: om Missionsskolen skal holdes i evangelisk-luthersk eller i pietistisk Aand. Jeg har i det hensvundne Aar bestræbt mig for at føre den i luthersk Aand og jeg har troet og tror endnu i denne Henseende at staa i Samklang med idetmindste Flertallet af Bestyrelsen saavel som med den danske Menighed i det hele. Alle de første Elever derimod tilhørte den pietistiske Retning, og Vanskeligheder og Klager af den Art, som de ere fremkomne, have derfor umuligt kunnet udeblive. Det staar nu til Bestyrelsen at træffe en Afgørelse, og jeg ser ikke rettere end, at denne maa træffes om, hvilken af disse to Retninger den vil, at Undervisningen skal være Fostermoder for.

Hvad mig selv angaar, da vil det af det ovenfor udtalte være Bestyrelsen klart, at jeg aldeles ikke kan indlade mig paa nogen væsentlig Forandring ved Undervisningen; det følger af sig selv, at jeg end ikke med en Tanke kan gaa ind paa et Forslag som det af Hr. Pastor Blædel stillede, at overlade Religionsundervisningen til en anden. – Men selv om det skulde ske, at Bestyrelsen i det hele billigede min Undervisningsmaade og den Aand, hvori jeg hidtil har virket, saa tror jeg dog, eftersom Forholdet nu have udviklet sig, og især efter den Vægt, som nogle af Bestyrelsens Medlemmer have tillagt Elevernes Klage, hvilket disse udentvivl have mærket og i ethvert Tilfælde om ikke lang Tid ville erfare -: at det vil være rigtigst og raadeligst, at jeg fratræder en Post, hvor den gensidige Tillid er det nødvendige Grundlag for Virksomheden.

Jeg følger meget vel, at det her i denne Sag ikke er min Person eller nogen enkelt Person, der bør komme i Betragtning. Det er Guds Riges Anliggende, hvor det personlige Hensyn ikke bør komme frem for kristelige Mænd; thi Missionsskolen er utvivlsomt et Anliggende af stor Vigtighed ikke blot med Hensyn til Sagen i sig selv, men ogsaa med Hensyn til det kirkelige Liv i den danske Menighed. Dersom nu Missionsskolen skulde hindres eller sættes tilbage i sin Virksomhed paa Grund af de foreliggende Vanskeligheder, vilde jeg meget beklage det; men jeg tror, at jeg netop for Skolens og Sagens Skyld bør træde tilbage. Da jeg overtog Bestyrelsen af Skolen gjorde jeg det i Guds Navn, med oprigtigt Ønske om og ærlig Vilje til at arbejde troligt til dens Maal med Guds Bistand efter min Evne. Jeg gik til Gerningen med godt Haab, men skjulte dog ikke for mig de Vanskeligheder, som

kunde ventes at ville møde. Nu, da disse ere frembaaret paa den Maade, som sket er, sømmer det sig ikke for en kristelig Mand at sige: nu er jeg fornærmet; nu er jeg ked ad den Gerning o.s.v. Men det sømmer sig at overveje og prøve sig selv, hvorvidt man har nogen sandsynlig Udsigt til i Fremtiden at kunne overvinde Vanskeligheder, som hidtil-dags, bestandig have fremtraat uovervundne med fornyet Kraft. Og jeg kan efter den nøjeste Selvprøvelse vidne, at jeg i det henrundne Aar har arbejdet redeligt paa Elevernes Uddannelse; jeg tør ogsaa sige, at jeg med megen Taalmodighed og Sagtmodighed har baaret det daglige sløvende og aandsfortærende Tryk af en stadig passiv Modstand og Mistro baade til mig og min Undervisning og til de i Skolen brugte Lærebøger. Paa den anden side vil jeg ikke lægge Dølgemaal paa, at min Undervisning paa Grund af dette Tryk undertiden ikke har været saa levende og beaandet, som jeg har ønsket, og som den under andre Omstændigheder vistnok kunde have været; men jeg tror, at dette menneskeligvis er undskyldeligt, og inden man fælder Dom herom maa man først sætte sig ind i, hvad et saa [ulæseligt] Tryk har at sige. – Men jeg er nu ved det i den seneste Tid forefaldne kommen til Erkendelse af, at jeg overfor denne Modstand ikke, som jeg havde troet og haabet, er dygtig til at føre den danske Missionsskole i dens nuværende Skikkelse og med dens nuværende Elever fremad i luthersk Aand, og derfor mener jeg, at jeg bør fratræde min Post som dens Forstander. Hvorvidt en anden vil kunne naa dette Maal, skal jeg naturligvis ikke her udtale mig om; men jeg tror dog, at jeg for Sagens Skyld bør udtale den Overbevisning, at det vil falde ganske særdeles vanskeligt, med mindre Missionsskolen paa en eller anden Maade træde i nært Forhold til et Seminarium eller en lignende kirkelig Dannelsesanstalt.

Jeg overgiver nu denne min Udtalelse til den ærede Bestyrelses Bedømmelse, idet jeg imødeser snarligt Svar derpaa. Jeg antager, at Sagen maa komme til Meddelelse paa det forestaaende almindelige Missionsmøde, og i dette Tilfælde tillader jeg mig ærbødigst at anmode om, at denne Udtalelse fuldstændig maa blive meddelt til Sagens Oplysning.
Fasangaarden d. 23 Juni 1863

Ærbødigst

T. Skat Rørdam.

Brev nr. 9

Brev af 3. juli 1863 fra N. G. Blædel til Kalkar³²

Kjære Dr. Kalkar!

Jeg har nu talt med Pastor Fich om det Forslag, jeg fremkom med i Missionsselskabets Bestyrelsesmøde, og han har erklæret sig villig til at varetage en Deel af Religionstimerne paa Missionsskolen. Han føler baade Lyst og Kald til denne Gjerning, og jeg kan kun tilføie, at det er min Overbeviisning, at han paa fortrinlig Maade vil være skikket til denne Gjerning og saaledes supplere Dr. Rørdam.

Med Høiagtelse og Hengivenhed

N. G. Blædel

Kjbh. d. 3 Juli 63

Brev nr. 10

Udateret³³ brev fra N. G. Blædel til Kalkar³⁴

Kjære Dr. Kalkar!

Det gjør mig meget ondt, at jeg ikke kan være tilstede ved Missionsbestyrelsens Møde. Jeg vil derfor i disse Linier udtale min Anskuelse af den Sag, der skal forhandles. Efter Aftale har jeg fremsat Deres Forslag for Fich; men det lader ikke til, at han kan eller vil gaae ind paa dette Forslag,³⁵ skjønt det ogsaa forekommer mig, at det baade er et practisk og et godt Forslag. Jeg har ikke hørt Fichs Indvendinger og kan derfor heller ikke imødegaae dem. Men muligvis er de saa begrundede, at Sagen ikke kan realiseres paa den tænkte Maade. Da jeg imidlertid antager, at denne Sag ikke vil kunne afgjøres paa Mødet i morgen, vil jeg faae Leilighed til nærmere at sætte mig ind i den og høre Fichs Indvendinger. Med Hensyn til Dr. Rørdams skriftlige Indlæg, har jeg meget at indvende derimod. Det røber en fuldstændig Misforstaaelse af den Gjerning, hvortil han var kaldet; han skiller det opbyggelige og beaandende Element i Underviisningen paa en aldeles falsk Maade fra det belærende Element; han benytter »Pietisme« og »Evangelisk-luthersk« som blotte Stikord paa en uklar Maade og paa en saa saarende Maade imod den saakaldte »Pietisme«, at ethvert Begreb maa forvirres for den, som ikke har en selvstændig Opfattelse. Der aander en sørgelig Egenretfærdighed og Selvtillid gennem hele dette Indlæg; det er en ung, uerfaren og

32 Missionsskolen\Blædel, Journal Nr. 13/1863, Arkiv Nr. 69, 2, DMS-RA.

33 Brevet er ikke dateret, men det må være skrevet den 7. juli 1863, da det henviser til bestyrelsesmødet den 8. juli 1863, hvor Blædel ikke var til stede, og hvor man skulle behandle Skat Rørdams redegørelse af 23. juni 1863.

34 Missionsskolen\Blædel, Journal Nr. 13/1863, Arkiv Nr. 69, 2, DMS-RA.

35 Det fremgår ikke af arkivet, hvad dette forslag gik ud på.

meget theologisk hildet Mand, der kan skrive saaledes. – Tillige er der ikke liden skøn Opfattelse i halve Facta. Jeg har ikke nogensinde foreslaaet at berøve ham hele Religionsunderviisningen – som han siger. Jeg foreslog at dele den mellem ham og Fich. Jeg er ikke den Eneste, der har klaget over hans Aandløshed. De selv, kjære Dr. Kalkar! har følt det ligesaa godt som jeg. Ingen af de andre Medlemmer af Bestyrelsen har nogensinde med et eneste Ord underkjendt denne min Anskuelse. Naar han tillige klager over, at jeg ikke har overværet hans Underviisning og derfor ikke kan have nogen Dom angaaende den, saa glemmer han, at jeg to Gange har overværet hans Examination, og fra denne har jeg en fuldkommen begrundet Dom om hans hele Underviisningsmethode. – Men havde jeg feilet i min Anskuelse, saa havde det jo været navnlig i Deres Magt, kjære Dr. Kalkar! ikke blot at modsige mig, men endog at modbevise mig. Dette har De ikke gjort. – At jeg forebragte Bestyrelsen den gjentagne Klage fra Eleverne, anseer jeg for min Pligt og min Skyldighed, da Sagen er langt vigtigere for mig end Personen. – Da Dr. Rørdams skriftlige Indlæg saaledes efter min Opfattelse lider af stor Eensidighed, Misforstaaelser og endog ligefrem ved Fordreielser af Sandheden, maa jeg paa det Bestemteste forlange, at det ikke, som han fordrer, bliver forelagt nogen Missionsforsamling, og allermindst at det bliver oplæst ved Missionsmødet i Svendborg,³⁶ hvor jeg ikke kan være tilstede, for at forsvare mig mod disse Angreb.

Dersom De synes om det, beder jeg Dem, kjære Dr. Kalkar! at oplæse disse Bemærkninger i Bestyrelses Mødet i morgen. Dog dette overlader jeg aldeles til Deres Skøn.

Med hjertelig Høiagtelse og Hengivenhed
Deres N. G. Blædel.

Brev nr. 11

Brev af 25. juli 1863 fra Kalkar til Skat Rørdam³⁷ – angående Rørdams fratræden

Til Hr. Dr.phil. Skat Rørdam
paa Fasangaarden ved Frederiksberg
25 Juli [1863]³⁸

Efterat Deres Skrivelse af 23 Juli d.A. har været gjort til Gjenstand for

36 Blædels ønske blev opfyldt, man gav kun en kort meddelelse om, at Rørdam var fratrådt som forstander for missionsskolen ved mødet med filialforeningerne i Svendborg.

37 Formandens kopibog nr. 2, DMS/RA.

38 Jf. hertil bestyrelsesprotokol 5. januar 1864, punkt 10.

den samlede Bestyrelses Overveielse, haver vi med Beklagelse erkjendt, at Forholdene har medført Ønsket for Dem at fratræde Forstanderposten ved den danske Missionsskole. Vi antager, at det stemmer overeens med begge Parters Tarv, at denne Fratrædelse skeer til 1ste November d.A. og udbeder jeg mig for en Ordens Skyld et Par Ord en Underretning om De er enig med Bestyrelsen med Hensyn til Tidsbestemmelsen.

Brev nr. 12

Brev af 1. august 1863 fra Skat Rørdam til Kalkar.³⁹

Efterat have modtaget Deres Højærværdigheds Skrivelse af 25 Juli med Underretning om Bestyrelsens Arrangement, at jeg fratræder min Post som Forstander for Missionsskolen til 1ste Novbr. d.A., undlader jeg ikke herved at mælde Dem, at jeg er fuldkommen villig til at gaa ind paa dette Arrangement, og at jeg saaledes betragter den Sag som afgjort. f.T. Hammer d. 1ste Aug. 1863

Ærbødigst

Skat Rørdam.

Højærværdige Hr. Dr.theol. & phil. Kalkar,

Formand for det danske Missionsselskabs Bestyrelse.

Brev nr. 13

Brev af 16. december 1863 fra L. Gøricke til Kalkar⁴⁰

Kjære Dr. Kalkar!

Det glæder mig at kunne underrette Dem om, at alle Dhrr. Medlemmer af Bestyrelsen ikke have noget at erindre mod Deres Forslag at anmode Pastor Frimodt⁴¹ om at træde ind i Bestyrelsen. – Det gjør mig ondt at høre, at Pastor Blædel har taget sig Skat Rørdams Stykke i Dansk Kirketidende⁴² saa nær, saa han agter at træde ud af Bestyrelsen, hvis denne ikke offentlig vil oplyse Sagen og berigtige Rørdams falske Fremstilling. Blædel agtede, som han igaar sagde mig, en af Dagene at tilskrive Dem desangaaende.

Kjøbenhavn d. 16 Decbr. 1863

Deres hengivne

L. Gøricke

39 Missionsskolen\Skat Rørdam, Journal Nr. 13/1863, Arkiv nr. 69/2, DMS-RA.

40 Missionsskolen\Gøricke, Journal Nr. 14/1863, Arkiv Nr. 69, 2 DMS-RA.

41 Jens Christian Rudolf Frimodt, 1828-1879, cand. theol. 1854, 1861-1879 sognepræst ved Sct. Johannes Kirke på Nørrebro i København, formand for Københavns Indre Mission 1865-1879, medlem af DMS' bestyrelse 1863-1870.

42 Rørdam: Mit Forhold til den danske Missionsskole, *Dansk Kirketidende*, 1863, sp. 838-844.

Brev nr. 14

Brev af 17. december 1863 fra N. G. Blædel til Kalkar⁴³

Kjære Dr. Kalkar!

... Da jeg ved nærmere Overveielse anseer det for at være en Pligt for Missionsselskabets Bestyrelse at besvare Dr. Rørdams Artikel, som er overfyldt af Fordreielser og Misforstaaelser, og som ellers vil stille hele Bestyrelsen og navnlig mig i et forhad og skjævt Lys for Missionsvennerne i Danmark, vil jeg forespørge Dem, kjære Dr. Kalkar! om der ikke meget snart kunde afholdes et Bestyrelsesmøde for at tage en Bestemmelse desangaaende.⁴⁴

Deres hengivne

N. G. Blædel

d. 17 Decbr. 63

Høiærværdige

Hr. Dr.theol. & phil. Pastor Kalkar R. af Dbg.

Brev nr. 15

Udateret brev og uden underskrift⁴⁵

I Anledning af Dr. S. Rørdams Artikel i Dansk Kirketidende No. 52 [1863] angaaende sit Forhold til den danske Missionsskole, maa Bestyrelsen erklære, at det hverken i noget Bestyrelsesmøde heller ikke i nogen privat Meddelelse til ham er bragt i Forslag at fratage Hr. Dr. S. Rørdam Religionsunderviisningen, men kun at lade en Anden deltage i denne Underviisningsgren for at supplere det som savnedes, hvortil Dr. Sk. Rørdam strax erklærede sig uvillig. Endskjøndt der i Dr. Sk. Rørdams Fremstilling af Bestyrelsens Forhold til ham sees mange væsentlige Urigtigheder, finder Bestyrelsen sig ikke tilskyndet til nærmere at imødegaa derpaa.

43 Missionsskolen\Blædel, Journal Nr. 14/1863, Arkiv Nr. 69, 2, DMS-RA.

44 Ved bestyrelsesmødet den 5. januar 1864, punkt 10 blev der ikke protokolleret, at Bestyrelsen skulle udtale sig – H. C. Rørdam deltog i dette møde.

45 Dette notat, der er skrevet med pastor Blædels håndskrift, er hverken dateret eller journaliseret. Det er uden tvivl et oplæg til bestyrelsesmødet den 5. januar 1864, men det ses ikke af protokollen, at det er blevet behandlet og godkendt, og det er heller ikke – som tænkt – offentliggjort i *Dansk Kirketidende* i 1864. Blædel havde truet med at gå ud af bestyrelsen, hvis ikke der kom en berigtigelse. Det skete ikke. Og Blædel blev i bestyrelsen. – Missionsskolen/Skat Rørdam, DMS/RA.

Brev nr. 16

Brev af 28. december 1863 fra L. Gøricke til Kalkar⁴⁶

Kjøbenhavn d. 28 Decbr. 1863

Kjære Hr. Doctor Kalkar!

I dette Øieblik kommer jeg fra Pastor Blædel ...⁴⁷

Hvad Bestyrelsesmødet angaar, ønsker Pastor Blædel ikke, at det bliver afholdt hos ham. Da han, som De ved, har i Sinde at træde ud af Bestyrelsen, hvis der fra sammes Side ikke bliver svaret paa Skat Rørdams Stykke i Kirketidenden, ønsker han ikke, at Discussionen om den Sag bliver afholdt i hans Huus ...

Deres L. Gøricke.

⁴⁶ Missionsskolen/Skat Rørdam, DMS/RA.

⁴⁷ Første del af brevet har intet med missionsskolen at gøre og er derfor ikke medtaget her.